

Adriana Drózdź

ORCID: 0000-0002-6522-9901

adriana.drozd@uws.edu.pl

Uniwersytet w Siedlcach

Szkoła Doktorska

**Bronisław Malinowski –
pionier antropologii bezpieczeństwa**

Stanisław Jarmoszko, *Antropologia bezpieczeństwa w naukowej spuściźnie Bronisława Malinowskiego*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu w Siedlcach, Siedlce 2024, ss. 303

DOI: 10.34739/doc.2024.21.19

Stanisław Jarmoszko od lat związany jest z Uniwersytetem w Siedlcach. Pierwszym obszarem jego badań naukowych były społeczne problemy władzy i autorytetu, zawód wojskowego oraz edukacja wojskowa, społeczne aspekty funkcjonowania sił zbrojnych oraz teoria transformacji systemowej. Obecnie koncentruje się na antropologii bezpieczeństwa, strategii bezpieczeństwa, myśleniu strategicznym oraz szeroko rozumianym społeczeństwie ryzyka i bezpieczeństwie społecznym¹. Wśród szczegółowych zainteresowań naukowych profesora Stanisława Jarmoszki można wymienić m.in. źródła zagrożeń bezpieczeństwa jednostki i zbiorowości, osobliwości społecznej recepcji zagrożeń i psychospołecznych reakcji na nie, społeczne aspekty przemocy, różne odsłony bezpieczeństwa społecznego, problemy promocji bezpieczeństwa, społeczno-kulturowe aspekty działalności grup dyspozycyjnych (wojsko, policja, służby specjalne, straż pożarna, różne grupy ratownicze), kulturowe aspekty bezpieczeństwa, antropologiczne konteksty strategii bezpieczeństwa oraz myślenia strategicznego, antropologia kultury strategicznej, strategie humanizacji wojny, antropologiczne problemy wojny kulturowej, problemy bioantropologii i kultury bezpieczeństwa, analiza mechanizmów antroposfery bezpieczeństwa (struk-

¹ Stanisław Jarmoszko, <https://inob.uws.edu.pl/images/Bibliogramy/Jarmoszko.pdf> (data dostępu: 20.06.2024).

turalno-funkcjonalna płaszczyzna), specyfikacja i deskrypcja diachronicznego wymiaru antropologii bezpieczeństwa (analiza procesu kreacji bezpieczeństwa od wczesnych hominidów po współczesność)².

Recenzowana książka jest owocem inspiracji wynikających z międzynarodowej konferencji zorganizowanej przez Instytut Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w dniach 26-27 września 2022 roku, zatytułowanej „Dziedzictwo Bronisława Malinowskiego we współczesnych naukach społecznych i humanistyce. W stulecie publikacji *Argonautów zachodniego Pacyfiku*”. Konferencja była poświęcona pierwszej monografii etnograficznej, która miała znaczący wpływ na rozwój antropologii społecznej i kulturowej. Celem konferencji było zbadanie wpływu dzieła i życia Bronisława Malinowskiego na współczesne nauki społeczne i humanistyczne oraz ocena nowych możliwości odczytania jego dorobku w kontekście dzisiejszych trendów badawczych i zmieniającej się rzeczywistości społeczno-kulturowej. Organizatorzy dążyli do rozszerzenia interpretacji dzieła Malinowskiego poprzez odwołanie się do narzędzi analitycznych humanistyki³. Bogate dzieło Bronisława Malinowskiego było przedmiotem licznych wspomnień, analiz, pochwał, a także krytyki przez całe stulecie. Jego skomplikowana osobowość i kontrowersyjna twórczość nie pozwalały na obojętność. Michael Warren Young, biograf Bronisława Malinowskiego, podkreśla, że jego życie i prace wzbudzały zarówno szczyty uznania, jak i ostrą krytykę⁴. Z perspektywy bezpieczeństwa, celem jest nie tyle poddawanie krytyce dokonań, co wydobycie elementów jego twórczości dotyczących bezpieczeństwa oraz systematyzacja i odniesienie ich do obecnego stanu wiedzy⁵. Książka Stanisława Jarmoszki *Antropologia bezpieczeństwa w naukowej spuściznie Bronisława Malinowskiego* prezentuje próbę analizy i syntezy dorobku antropologa w zakresie bezpieczeństwa oraz jego wkładu w powstanie i rozwój antropologii bezpieczeństwa. Jego dzieła zawierają odniesienia do problemów bezpieczeństwa w różnych aspektach ludzkiego życia, które, choć fragmentaryczne, pozwalają na zrekonstruowanie sposobu postrzegania i teoretyzowania bezpieczeństwa⁶.

² Ibidem.

³ S. Jarmoszko, *Antropologia bezpieczeństwa w naukowej spuściznie Bronisława Malinowskiego*, Siedlce 2024, s. 9-14.

⁴ Ibidem, s. 9; M.W. Young, *Bronisław Malinowski: odyseja antropologa 1884-1920*, Warszawa 2008, s. 16.

⁵ S. Jarmoszko, *Antropologia bezpieczeństwa...*, s. 9-14.

⁶ Ibidem.

Praca została podzielona na cztery rozdziały. Pierwszy z nich, zatytułowany Kim był Bronisław Malinowski? syntetycznie charakteryzuje sylwetkę osobową oraz naukową tego „wybitnego, polskiego antropologa, współtwórcy funkcjonalizmu, prowadzącego działalność naukową głównie w Wielkiej Brytanii”⁷. Podrozdział pierwszy zawiera opis sylwetki osobowej, w którym można dowiedzieć się o relacjach rodzinnych, a także prześledzić ścieżkę edukacji i dotrzeć do początków „wielkiej kariery antropologicznej”⁸. Warto zauważyć, że od śmierci Bronisława Malinowskiego w 1959 roku London School of Economics corocznie organizuje wykłady poświęcone jego pamięci. Wydarzenie to jest wyrazem uznania dla zasług Malinowskiego jako wybitnego naukowca oraz dla jego znaczącego wkładu w rozwój brytyjskiej antropologii⁹, tegoroczny wykład odbył się 24 maja¹⁰. W drugiej części pierwszego rozdziału jest mowa o sylwetce naukowej badacza, który dokonał przełomu w metodologii antropologicznej, propagując intensywne badania terenowe, mające na celu bezpośrednie obserwacje społeczności i kultur, zamiast jedynie analiz teoretycznych. Jego prace, takie jak *Argonauci Zachodniego Pacyfiku*, stały się standardem w dziedzinie etnografii. Podrozdział ten dostarcza szczegółowych informacji na temat wczesnych i późniejszych prac naukowych Bronisława Malinowskiego. Przedstawia ścieżkę, którą podążał, aby ukształtować swoją osobowość jako naukowca oraz cenionego pedagoga. Zawiera również analizę jego poglądów, w tym przekonań religijnych i podejścia do nauki, a także metod badawczych, które stosował w swojej pracy. Ponadto w tym podrozdziale następuje omówienie wprowadzenia koncepcji funkcjonalizmu, która stanowi kluczowy element jego dorobku naukowego. Zgodnie z nią elementy kultury i zachowania społecznego spełniają określone funkcje adaptacyjne dla społeczności. Jego podejście uwzględniało także złożoność relacji między kulturą a jednostkami oraz ich środowiskiem¹¹. Niewątpliwie można stwierdzić, że jego dorobek wpłynął na kształtowanie się wielu współczesnych teorii antropologicznych, pozostając inspiracją dla kolejnych pokoleń badaczy.

⁷ Ibidem, s. 15.

⁸ Ibidem, s. 19.

⁹ Ibidem, s. 23.

¹⁰ *Malinowski Memorial Lectures, Most recent lecture details and past lectures*, <https://www.lse.ac.uk/anthropology/events/malinowski-memorial-lectures> (data dostępu: 22.06.2024).

¹¹ S. Jarmoszko, *Antropologia bezpieczeństwa...*s. 32.

W drugim rozdziale Postawa wobec kwestii bezpieczeństwa szczegółowo analizowane są pacyfistyczne przekonania Bronisława Malinowskiego. W kontekście bezpieczeństwa jego podejście do wojny było głęboko przemyślane i wielowymiarowe, dokonywał wielu analiz dotyczących pozamilitarnych aspektów bezpieczeństwa¹². Określał siebie jako humanistę, pacyfistę i przeciwnika wojen¹³. Uważał, że „wojna jest zawsze katastrofą, gdyż jej istotą jest zabijanie i destrukcja”¹⁴. Ponadto twierdził, że „chroniczny brak bezpieczeństwa, bezustanne zaburzenia gospodarcze oraz ewangelia brutalności i siły są nie do uniknięcia w świecie wojennym”¹⁵. Podkreślał, że wojna niszczy nie tylko życie ludzkie, ale także fundamentalne struktury społeczne, które są niezbędne do zachowania harmonii i stabilności w społeczeństwach. Podrozdział drugi omawia przejawy optymizmu i konstruktywizmu Bronisława Malinowskiego w kontekście kultury pokoju. Uważając, że „wojna nie jest i nigdy nie była wartością kulturalną, nie jest koniecznością biologiczną, a jest specyficzna dla określonej epoki”¹⁶, Bronisław Malinowski postrzegał współczesne wojny jako „chorobę cywilizacji, która wciąż nie została opanowana”, lecz jak każda choroba jest możliwa do wyleczenia¹⁷. Nawoływał do utworzenia globalnego systemu bezpieczeństwa zbiorowego, kluczowego dla przetrwania ludzkości i kultury¹⁸. Podrozdział trzeci koncentruje się na konkretyzowaniu bezpieczeństwa jako nieodłącznego aspektu ludzkiej egzystencji. Bronisław Malinowski jako pionier antropologii bezpieczeństwa rozwinął koncepcję, że bezpieczeństwo nie ogranicza się jedynie do aspektów fizycznych, lecz obejmuje również bezpieczeństwo kulturowe, ekonomiczne, społeczne, zdrowotne, demograficzne i inne¹⁹. Jego prace stanowiły fundament dla współczesnych studiów nad bezpieczeństwem, wskazując na potrzebę interdyscyplinarnego podejścia do tego zagadnienia²⁰.

¹² Ibidem, s. 53-56.

¹³ Ibidem, s. 71.

¹⁴ Ibidem, s. 74.

¹⁵ B. Malinowski, *Wolność i cywilizacja oraz studia z pogranicza antropologii społecznej, ideologii i polityki. Dzieła, t. 11*, Warszawa 2002, s. 34, cit. per S. Jarmoszko, *Antropologia bezpieczeństwa...*, s. 74.

¹⁶ Ibidem, s. 76.

¹⁷ Ibidem; B. Malinowski, *Jednostka, społeczność, kultura. Dzieła, t. 8*, Warszawa 2000, s. 354.

¹⁸ S. Jarmoszko, *Antropologia bezpieczeństwa...*, s. 76.

¹⁹ Ibidem, s. 88.

²⁰ Ibidem, s. 85.

Trzeci rozdział Sposoby pojmowania problemów bezpieczeństwa jest najbardziej rozbudowanym i kompleksowym fragmentem pracy, obejmującym siedem szczegółowych podrozdziałów. Jego głównym celem jest dogłębna analiza różnych aspektów bezpieczeństwa, integrując je w szeroki kontekst teoretyczny i kulturowy. W podrozdziale pierwszym omówione są kwestie bezpieczeństwa jako immanentny element teorii kultury, co oznacza, że bezpieczeństwo jest integralną częścią konstrukcji teoretycznej i kulturowej różnych społeczeństw. Bronisław Malinowski twierdził, że kultura jest „wielkim wszechogarniającym mechanizmem bezpieczeństwa”²¹. W podrozdziale drugim analizowane jest bezpieczeństwo jako kategoria egzystencjalnych potrzeb człowieka, uwzględniając aspekty takie jak bezpieczeństwo pojmowane literalnie, odżywianie, schronienie i okrycie, higiena i zdrowie oraz kulturowe determinanty zaspokajania potrzeb. Podrozdział trzeci koncentruje się na społeczno-strukturalnych konotacjach i kontekstach bezpieczeństwa, badając rolę rodziny, regulacje seksualności, wieś, plemię, naród/państwo, zwyczaje, obyczaje, instytucje oraz system wymiany dóbr, znany jako „kula”. W podrozdziale czwartym przedstawiono pierwotną jurydykosferę i semiosferę bezpieczeństwa, czyli jak prawo i symbole wpływają na postrzeganie i praktyki związane z bezpieczeństwem. Podrozdział piąty skupia się na wierzeniach i wiedzy w procesie kształtowania bezpieczeństwa, omawiając takie elementy jak magia i mit, totemizm i tabu, czarna magia, kwestie duchów, znaczenie religii oraz wiedza pewna i nauka. Podrozdział szósty dotyczy działań ochronnych w obliczu śmierci, analizując lęk przed śmiercią, asystę przedśmiertną, pogrzeb, żałobę, inne elementy bezpieczeństwa pośmiertnego oraz securityzacyjne konteksty samobójstwa. Ostatni podrozdział, analizuje recepcję koncepcji bezpieczeństwa według Bronisława Malinowskiego z obecnej perspektywy, zawierając rudymenty krytyki jego teorii. Bronisław Malinowski analizował kwestie bezpieczeństwa z perspektywy przyczynkowej, kontekstowej oraz drugorzędnej. Bezpieczeństwo stanowiło istotny aspekt badanych obszarów ludzkiej aktywności, analizowanych w różnych kontekstach egzystencji. Malinowski nie poświęcił żadnej autonomicznej pracy czy rozprawy wyłącznie temu zagadnieniu. Nie sformułował pełnej definicji bezpieczeństwa, choć uwzględnił jego podstawowe składniki: obronę, ochronę, pomoc i opiekę. Z jego analiz wynika, że bezpieczeństwo jest zmiennym stanem określonego podmiotu lub

²¹ Ibidem, s. 99.

obiekty, wynikającym z braku zagrożeń, które są skutecznie neutralizowane lub izolowane. Praktyka kształtowania bezpieczeństwa jest istotnym aspektem jego manifestacji, wymagającym aktywności twórczej i działaniowej na poziomie ponadnaturalnym. Bezpieczeństwo ludzi według Malinowskiego ma charakter konstruktywistyczny, związany z ludzką myślą i pracą, oraz biokulturowy, uwarunkowany zarówno przez naturę, jak i praktyki kulturowe²².

Ostatni, rozdział zatytułowany Naukowe dziedzictwo Bronisława Malinowskiego zawiera rozważania na temat początków antropologii bezpieczeństwa²³. Bronisław Malinowski był jednym z pierwszych badaczy, którzy koncentrowali się na bezpieczeństwie w kontekście kultury i społeczeństwa. W niniejszym rozdziale podkreślono konieczność integracji wiedzy z zakresu nauk biologicznych z wiedzą antropologiczną i socjologiczną, aby kompleksowo definiować, opisywać i rozumieć bezpieczeństwo człowieka²⁴. Jak zauważa Stanisław Jarmoszko, „samo bezpieczeństwo, jak i proces jego tworzenia to fenomeny mocno zdywersyfikowane, całościowo ujmowany mechanizm ludzkiego bezpieczeństwa jest złożony i wielowarstwowy”²⁵. Bronisław Malinowski odegrał kluczową rolę w kształtowaniu antropologii bezpieczeństwa, nie tylko ustanawiając fundamenty tej dyscypliny, ale również wytyczając kierunki dla przyszłych badań nad bezpieczeństwem człowieka w różnych kontekstach kulturowych i społecznych. Jego prace stanowią podstawę do dalszych analiz i rozwijania teorii, które integrują perspektywy biologiczne, antropologiczne i socjologiczne, umożliwiając kompleksowe zrozumienie złożonych mechanizmów bezpieczeństwa ludzkiego.

Publikacja profesora Stanisława Jarmoszki wyróżnia się znaczącymi walorami poznawczymi. Przedstawia biografię Bronisława Malinowskiego, rysując obraz różnorodnych koncepcji, poglądów, przeciwności losu, z jakimi się spotkał, traumatycznych przeżyć, a także doświadczeń życiowych, które naznaczyły jego życie i determinowały ewolucję jego intelektualnej postaci. Jak napisał autor, „Książka stanowi syntezę niezliczonej liczby wątków rozproszonych w wielu źródłach”²⁶, co umożliwia kompleksowe rozpoznanie każdego

²² Ibidem, s. 267-268.

²³ Ibidem, s. 270-276.

²⁴ Ibidem, s. 288.

²⁵ S. Jarmoszko, C. Kalita, J. Maciejewski, *Nauki społeczne wobec problemu bezpieczeństwa (wybrane zagadnienia)*, Siedlce 2016, s. 174.

²⁶ S. Jarmoszko, *Antropologia bezpieczeństwa...*, s. 13.

aspektu działalności Bronisława Malinowskiego. Był on, jest i będzie dla wielu inspiracją i wizjonerem. Dzięki bogatej literaturze i licznych źródłom, (czego dowodem jest odniesienie się do trzynastu tomów dzieł Bronisława Malinowskiego, które znajdują się w bibliografii omawianej publikacji²⁷), możemy na nowo zmierzyć się z aktualnością poglądów tego wybitnego antropologa, socjologa, autora przełomowych monografii etnograficznych, twórcy funkcjonalizmu i naukowej teorii kultury, profesora wielu prestiżowych Uniwersytetów, pierwszego prezydenta Polskiego Instytutu Naukowego w Nowym Jorku²⁸.

Podsumowując, należy stwierdzić, że książka *Antropologia bezpieczeństwa* w naukowej spuściznie Bronisława Malinowskiego autorstwa Stanisława Jarmoszki jest dziełem bardzo wartościowym i wartym przeczytania. Jest to nieocenione źródło zarówno dla antropologów, socjologów, filozofów, jak również wszystkich naukowców reprezentujących dziedzinę nauk społecznych i humanistycznych, w tym młodych badaczy oraz osób interesujących się historią życia i dziełami tego wybitnego antropologa. Przystępny język i logiczny wywód sprawiają, że jest to odpowiednia publikacja dla każdej zainteresowanej osoby. Jedynie nasuwa się uwaga polemiczna, iż w publikacji można było wykorzystać w szerszym zakresie elementy graficzne, co podniosłoby poziom przejrzystości treści i jej wizualizacji. Refleksja ta jednak w żadnym stopniu nie umniejsza znaczenia analizowanej książki.

Konkludując, sam Bronisław Malinowski określany jest mianem osobowości wysoce utalentowanej i twórczej, ale także silnej i ekspansywnej²⁹. Jak już wcześniej napisano, jest również wybitnym antropologiem społecznym polskiego pochodzenia, choć większość swojej akademickiej kariery spędził poza granicami kraju, zapisał się głębokimi analizami fundamentalnych aspektów kultur ludzkich. Jego badania terenowe stały się niekwestionowanym wzorcem dla późniejszych pokoleń antropologów, a prace poruszają problematykę bezpieczeństwa w szerokim kontekście od narodzin po śmierć. Był pionierem idei *human security*³⁰, której rozkwit nastąpił dopiero w XX

²⁷ Ibidem, s. 295.

²⁸ G. Kubica-Heller, *Bronisław Malinowski – znakomity antropolog o światowej renomie, notoryczny diarysta i przyjaciel Witkacego*, <https://iderepublica.pl/znani-nieznani/indeks/bronislaw-malinowski/> (data dostępu: 23.06.2024).

²⁹ K. Symonolewicz-Symmons, „Osobowość twórcza Bronisława Malinowskiego”, [w:] *Antropologia społeczna Bronisława Malinowskiego*, red. M. Flis, A.K. Paluch Warszawa 1985, s. 63-92; S. Jarmoszko, *Antropologia bezpieczeństwa...*, s. 289.

³⁰ Proces, który doprowadził do powstania antropologii bezpieczeństwa, mógł być inicjowany przez koncepcję *human security*, przedstawioną przez United Nations

wieku, a jego prace w znaczący sposób wpłynęły na rozwój naukowych refleksji nad bezpieczeństwem jednostki. Bronisław Malinowski, odgrywając kluczową rolę w rozwoju antropologii terenowej, koncentrował się na dokładnym studiowaniu życia społeczności tubylczych w ich naturalnym środowisku. Jego metodologia, oparta na bezpośrednim uczestnictwie w życiu codziennym badanych grup, oraz na analizie ich języka i obyczajów, stała się nowym standardem w antropologii społecznej. Jako autor licznych prac, Bronisław Malinowski zrewolucjonizował podejście do badań nad kulturą i społeczeństwem, prezentując je w sposób niezwykle szczegółowy i przystępny zarazem³¹.

Bibliografia / References

- Jarmoszko S., *Antropologia bezpieczeństwa w naukowej spuściznie Bronisława Malinowskiego*, Siedlce 2024.
- Jarmoszko S., *Bronisław Malinowski jako prekursor antropologii bezpieczeństwa*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2023, nr 2.
- Jarmoszko S., Kalita C., Maciejewski J., *Nauki społeczne wobec problemu bezpieczeństwa (wybrane zagadnienia)*, Siedlce 2016.
- Kowalczyk J.R., *Bronisław Malinowski – antropolog w terenie*, <https://culture.pl/pl/artykul/bronislaw-malinowski-antropolog-w-terenie>.
- Kubica-Heller G., *Bronisław Malinowski – znakomity antropolog o światowej renomie, notoryczny diarysta i przyjaciel Witkacego*, <https://iderepublica.pl/znani-nieznani/indeks/bronislaw-malinowski/>.
- Malinowski B., *Jednostka, społeczność, kultura. Dzieła, t. 8*, Warszawa 2000.
- Malinowski B., *Wolność i cywilizacja oraz studia z pogranicza antropologii społecznej, ideologii i polityki. Dzieła, t. 11*, Warszawa 2002.
- Malinowski Memorial Lectures, Most recent lecture details and past lectures*, <https://www.lse.ac.uk/anthropology/events/malinowski-memorial-lectures>.
- Stanisław Jarmoszko*, <https://inob.uws.edu.pl/images/Bibliogramy/Jarmoszko.pdf>.
- Young M.W., *Bronisław Malinowski: odyseja antropologa 1884-1920*, Warszawa 2008.
- Symonolewicz-Symmons K., *Osobowość twórcza Bronisława Malinowskiego*, [w:] *Antropologia społeczna Bronisława Malinowskiego*, red. M. Flis, A.K. Paluch, Warszawa 1985.

Development Programme w raporcie Human Development Reports z 1994 r. Bronisław Malinowski, przeciwnik wojny, wyprzedził tę ideę o pół wieku. W dokumentach UN Commission for Human Security, freedom from want and fear jest kluczowym motywem tej koncepcji. Już w 1941 r. Malinowski definiował pierwszą wolność jako wolność przetrwania, złożoną z bezpieczeństwa przed niebezpieczeństwem oraz dostatku wolności od braku. Bezpieczeństwo to wolność od strachu, a dostatek to wolność od niedostatku. S. Jarmoszko, *Bronisław Malinowski jako prekursor antropologii bezpieczeństwa*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2023, nr 2, s. 71-72.

³¹ J.R. Kowalczyk, *Bronisław Malinowski – antropolog w terenie*, <https://culture.pl/pl/artykul/bronislaw-malinowski-antropolog-w-terenie> (data dostępu: 24.06.2024).